

Die barmhartige Samaritaan: 'n Preekskets van Lukas 10: 25–37*

PB Boshoff

Abstract

The Good Samaritan: A homiletic outline of Luke 10: 25–37

The article aims to meditate on the Good Samaritan, taking redaction criticism and form criticism into consideration. The outcome is that the Good Samaritan is an example story incorporated into Luke's redactional tendency that in the case of one member of the congregation losing his possessions through confiscation, the other members are held responsible for his financial support.

- 1.1 Ons teksgedeelte maak deel uit van die sogenaamde reisberig Lukas 9: 51–18: 14. In hierdie berig onderbreek Lukas die Markianiese voorbeeld met 'n weergawe van die sêgoedbron en sy eiegoed. Lukas 10:25–37 is 'n kombinasie uit die sêgoedbron en eiegoed en die redaksionele tendens waarby dit inpas is Lukas se armevroomheid. Hierdie tema word dwarsdeur die Lukaniese dubbelgeskrif aangetref en die volgende aanhalings uit die eiegoed illustreer dit: 'Pas op en wees op julle hoede vir elke vorm van gierigheid, want 'n mens se lewe is nie afhanklik van die oorvloed van sy besittings nie'(12:15); 'So kan niemand van julle my dissipel wees as hy nie bereid is om van al sy besittings afstand te doen nie' (14: 33); 'Gebruik die oneerlike mammon om vir julle vriende te maak . . .' (16: 9). Die barmhartige Samaritaan sluit hierby aan want hy neem al die onkoste vir die slagoffer op hom.
- 1.2 Die verklaring vir hierdie redaksionele tendens lê nie in 'n oer-Christelike Kommunisme nie, maar daarin dat Lukas aan 'n vervolgte gemeente skryf. Gelowiges is in hierdie tyd aanvanklik met konfiskasie van hul besittings en uiteindelik met die dood gestraf. Die vonnis het in groot mate van die amptenare se oordeel afgehang. Onder hierdie moeilike omstandighede wil Lukas liefdesdiens so konkretiseer dat een gemeentelid op die finansiële ondersteuning van die ander kan staatmaak.
- 1.3 'n Teksgetroue preek vereis van die prediker om wat Lukas vir die

*Referaat gelewer voor die Hervormde Teologiese Vereniging op 26 Junie 1985.

gemeente van sy tyd gesê het, in verstaanbare taal aan hedendaagse hoorders te sê, want die Christelike geloof vra nie van ons 'n instemming tot bepaalde objektiewe inhoude nie, maar 'n eksistensiële antwoord op 'n onbewysbare boodskap wat op ons hele lewe beslag lê.

- 2.1 Om die teks Christologies te verdiep het Luther (1968: 154) dit nodig gevind om te allegoriseer: 'Christus trägt die Menschheit auf seinem Rücken am Stamm des heiligen Kreuzes. Da trägt er uns, heilt uns und bindet uns die Wunden zu.' Hoewel hierdie oplossing ons nie meer bevredig nie, net so min as 'the man in the ditch' (Pelser 1985: 11), behoort ons begrip te hê vir die probleem waarvoor die teks die uitlegger stel, naamlik dat hier volledig binne die Joodse tradisie geargumenteer word. Geen spesifiek-Christelike uitspraak word gemaak nie. Die liefdesgebod geld in die Jodedom as die opsomming en vervulling van die hele wet, 'weder Jesus noch seine Gemeinde dachten, dass das Liebesgebot eine neue Forderung sei, die man bisher nicht gekannt habe' (Bultmann 1923: 78).
- 2.2 Voeg hierby nog die oorweging dat Lukas nie 'n *theologia crucis* voordra nie, maar dat hy Jesus Christus in sy omstandighede as voorbeeldige martelaar geteken het. Jesus ly sodat die Skrif vervul kan word en die kontinuïteit met Israel gehandhaaf bly. Sonde is vir Lukas die oortreding van gebooië en nie die mens se fundamentele opstand teen God nie.
- 2.3 Dit is nie nodig om die Samaritaan ook as die sosiaal-uitgeworpene te sien nie. Crossan (1971/2: 294–295) en Pelser 1985: 472) lê so-doende 'n onnodige beperking op die verstaan van die gelykenis. Naasteliefde is onder sosiaal gelykes net so skaars as onder sosiaal ongelykes. Die feit dat die Samaritaan teenoor die priester en Leviet gestel word, kan verklaar word uit die gesigsveld van die Hellenistiese sinagoge wat los gestaan het van die leertwis tussen die Jode en Samaritane en aan die Tora as die wesenlike vashou. 'Dass hier ein Samaritaner als "Nächster" bezeichnet wird, erklärt sich aus dem universalen Geltungsanspruch des Mosaischen Gesetzes, das von den Samaritanern beachtet wird' (Sellin 1974: 60). Die Samaritaan se 'dogmatiek' mag, as die Jode dit so wil hê, onder verdenking staan, maar hy staan nader aan die ewige lewe as 'n onbarmhartige geloofgenoot, 'Niemand darf sich in seiner Liebe von einem Heiden beschämen lassen' (Schmithals 1980: 128).

2.4 Die barmhartige Samaritaan maak reeds voorbrand vir die Christelike universalisme teenoor die ortodokse maar onbarmhartige Jode.

3.1 Die ou probleem in verband met Lukas 10: 25–37 is dat naaste in 27, 29 passief bedoel is, een aan wie liefde bewys word, maar in 36 aktief, een wat liefde bewys. Verse 25–29 kom in die sêgoedbron voor, terwyl 30–37 eiegoed van Lukas is. Bultmann (1923: 68) beskou die kombinasie van hierdie twee gedeeltes as ‘Schriftstellerisch nicht geschickt, aber sachlich treffend’. ‘Schriftstellerisch nicht geschickt’ dui sekerlik op die gekunstelde oorgang: ‘En wie is my naaste?’ Tog vorm die perikoop ‘n netjiese patroon (kyk Grossan 1971/2: 290):

Vraag (wetgeleerde)	: 25	29
Teenvraag (Jesus)	: 26	30–6
Antwoord (wetgeleerde)	: 27	37a
Teenantwoord (Jesus)	: 28	37b.

Die twee dele van die perikoop ‘laufen im wesentlichen parallel; dieselbe Aussage wird wiederholt’ (Schmithals 1980: 127).

3.2 Die treffende van die verandering van die passiewe naaste na die aktiewe naaste is dat dit illustreer dat dit nie om ‘n teorie gaan nie, die mens kibbel nie ‘n vergelyk met God af nie. Verstaan beteken om self in die liefde te staan: ‘liebe, tus!’ (Luther 1968: 143). Liefde vir die naaste gee die konkrete uitdrukking aan die liefde vir God.

3.3 Die barmhartige Samaritaan is ‘n voorbeeldvertelling. Die voorbeeld lê nie daarin dat hy bereid was om al die onkoste te dra nie, of dat ons nou moet begin soek na iemand wat onder rowers verval het nie, maar daarin dat hy niks nalaat ‘was zu einem Exempel der Liebe gehört’ (Luther 1968: 146). In die eerste twee gevalle sou mens seker van ‘n ‘blote voorbeeld’ (Pelser 1985: 11) kon praat, maar nie in die laaste geval nie. Die liefde vra nie meer of minder nie, maar ons hele lewe. Die Samaritaan is voorbeeld omdat hy dit wat nodig is op die regte tyd doen.

3.4 Die feit dat Luther ook van ‘Exempel der Liebe’ praat, moet mens laat dink dat die raaksien van voorbeeldvertellings ouer en ook jonger is as die *formgeschichtliche* periode (teen Van Aarde 1985: 442). Die oorredingskrag van die vertelling lê in die karakterisering van die barmhartige Samaritaan as voorbeeld van iemand wie se geloof in daade van liefde teregkom. ‘Der Samariter war gewiss ein Proselyt, kein Jude von Geburt, sondern hat sich zum rechten Gottes-

wort und Gottesdienst gehalten und hat aus dem Gesetz mehr gelernt als alle Priester und Leviten' (Luther 1968: 146). Van 'die spanning-beleefde lewe van die dissipels op pad Jerusalem toe en dié van die kerk op pad Rome toe' of 'die spanning wat die uitbly van Jesus se wederkoms vir die vroeë kerk ingehou het, en ook vir ons vandag' (Van Aarde 1985: 456) kan ek niks opspoor in ons teks nie.

4.1 Wat die preek self betref, is dit gerade om aan te knoop by die hoorders se ervaring van hul eie en andere se onvermoë om op die regte oomblik die nodige te doen. Die priester en Leviet stap nog daaglik onder ons name by die gewondes verby. Ons is so gefassineer met onself dat ons onbetrokke bly teenoor ons naaste. Ons maak hom 'n voorwerp in die wêreld wat ons vir onself ontwerp en waarvan ons die middelpunt is. Ons regverdig onself deur groot toekomsplanne voor te hou waaraan die hede ondergeskik moet bly. As ons toekoms eers aangebreek het, sal alles en almal, ook die gewondes, gehelp wees. Biskop Tutu is 'n voorbeeld van iemand wat bereid is om mense hier en nou van hul inkomste te ontnem sodat uit die chaos wat volg die toekomstige Suid-Afrika, soos God dit in gedagte het, te voorskyn kan kom. Ook die Afrikanerpolitiek kan vir 'n groot gedeelte gekarakteriseer word as 'n toekomstige ideaal waaraan die belange van mense hier en nou ondergeskik is. Hierdie patrone word ook in ons eie lewens herhaal. Hoeveel kinders ly nie as gevolg van een of ander hoë ideaal van hul ouers nie? Solank as wat die mens by die hier en nou van sy lewe verbygaan, bly sy lewe 'n blote versugting na lewe:

'Wat agter is, is net 'n droom
uit neweldrade fyn geweef;
en wat nou is, is soos 'n stroom
wat ylins langs my voete streef;
wat vóór is – newels wat nog loom
oor onbekende dieptes sweef.
Wanneer sal ek dan ooit kan sê:
"Ek het geleef?" ' (Totius, Die Lewe).

4.2 Die aksie in die verhaal geskied alles op 'n wêreldlike, profane vlak, selfs die priester en Leviet word in hul onheiligheid geteken. Die hulp waarna die gewonde uitsien is menslike hulp. Die liefde wat die Samaritaan betoon is menslike liefde. Hier word nie spesifiek-

Christelike norme neergelê nie. 'n Gelowige beskou die konkrete daad wat hy doen as menslike, humane daad. Enigiets wat ons doen en waarvan ons verwag dat dit meer as menslik moet wees, maak onself onmenslik. Eers ons Christenskap maak ons ten volle menslik. 'n Christen werk ook met enigeen saam, afgesien van sy godsdienstige oortuigings, waar dit om die welsyn van mense gaan.

- 4.3 Wat ons te doen staan, word eers in die situasie duidelik. Hier stel ek die term **kreatiewe etiek** voor. Die liefde het nie 'n resep vir elke situasie nie. Die barmhartige weet nie wat om te doen nie, behalwe dat hy nie anders kan as om lief te hê nie en die liefde rus hom toe vir elke gebeurlikheid. Juis omdat die liefde hom nie in 'n sisteem laat vasvang nie kan dit skeppend te werk gaan om die lewe van 'n medemens te begunstig.
- 4.4 Liefde bestaan nie los van die daad waarin ek liefhet nie, ek kan nie daarop terugkyk nie. Tyd in liefde deurgebring, is nie net 'n droom nie, nie 'n stroom wat vinnig verbyskiet nie, nie vol newels nie; dis ware lewenstyd.
- 4.5 Die unversalisme waarvan ons teks praat, beteken nie net dat die evangelie vir almal, ongeag ras of kleur, bedoel is nie, dit sny veel dieper as dit. Dit beteken dat die werklikheid van die menslike bestaan nie vooraf deur die wisselwerking van sy karakter en die omstandighede bepaal word nie, nie 'ek is so gemaak en so laat staan nie', maar dat elke situasie nuwe moontlikhede bied – die moontlikheid dat die mens homself en sy lewe by hom laat verbygaan of die moontlikheid dat hy homself vind en sy lewe nie weggleef nie. Hier is myns insiens die geskikte plek om die teks Christologies te verdiep in die sin dat Christus se kruis ons toelaat om nie meer so gefassineer met onself te wees nie, om nie meer onder die indruk te leef dat ons self die waarde aan ons lewenstyd moet heg nie, maar dat ons ons lewe en onself dankbaar van God ontvang. God se aanspraak op ons is nie net kamma-kamma nie; Hy maak in alle erns hier en nou op ons lewe aanspraak en skenk so aan ons 'n toekoms. 'n Lewe in hierdie geloof bly 'n lewe in liefde.

Literatuurverwysings

- BULTMANN, R 1923. *Jesus*. Tübingen: Mohr. (Uni-Taschenbücher 1272.)
CROSSAN, JD 1971/2. Parable and Example in the Teaching of Jesus. *NTS* 18, 285–307.

- LUTHER, M 1968. *Markus- und Lukasevangelium (Mark. 1–13; Luk. 3–21)*. (Hrsg von E Mülhaupt). 4. Auflage. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- PELSE, GMM 1985. Die verhouding tradisie-redaksie in gelykenisinterpretasie. *HTS* 41, 458–473.
- SCHMITHALS, W 1980. *Das Evangelium nach Lukas*. Zürich: Evangelischer Verlag. (Zürcher Bibelkommentare NT 3.1.)
- SELLIN, G 1972/74 1975. Lukas als Gleichniserzähler: Die Erzählung vom barmherzigen Samariter (Lk 10: 25–37). *ZNW* 63–65, 166–189 und *ZNW* 66, 19–60.
- VAN AARDE, AG 1985. Die gelykenisse van Jesus: Klassifikasie en prediking. *HTS* 41, 441–457.